

OBRIR ELS ULLS A LA REALITAT el que es cou als fogons de www.otsiera.com

... pues mira con advertencia a todas las cosas y sabe que en todo hay más que lo que se entiende, aunque sea una hormiguita. (Teresa de Jesús. Las Moradas, 4ª,2.2)

Hi ha més!

"Hi ha més!" –proclama fins i tot la més minúscula de les formigues a qui sigui capaç de rebre el seu missatge, parant l'oïda *al cor que batega per totes les artèries i venes de l'univers* (Raimon Panikkar¹); a qui es deixi *atrapar per la desconeguda profunditat de tota cosa i de tot ésser, pels misteris inefables sobre els que ens movem, per les fondàries incommensurables de l'existència* (Rudolf Otto²). Ens ho diu la formiga, el bri d'herba, el rostre de l'altre, la lucidesa interior, el cel estelat... "Més"? "Més què"? Ens referim, potser, a dimensions o experiències paranormals? A alguna "cosa" afegida?

No. El "més" al que ens referim té a veure amb fondària, amb maduresa personal, amb interès sincer. Té a veure amb mirar de debó, amb atendre del tot. Té a veure amb aquella actitud vital que portava a un Albert Schweitzer –quan ja tenia més de noranta anys!- a parlar dels mil prodigis que podia contemplar a cada instant (de "*l'irresoluble enigma de la presència d'una gota de pluja*"!) i de com "*aquests, com més anys passen, més es multipliquen*"³. I a dir-ho irradiant joia, pau, llibertat personal, compromís amb tot i amb tothom..

"Hi ha més" que una realitat plana. I que una vida plana. Veure-ho, comprendre-ho, aprendre-ho... ens obre les portes a viure de debó, des d'allò tan peculiar que ens fa éssers humans, des de la qualitat humana...: *Qui no és capaç de meravellar-se, de percebre la cara misteriosa de la vida, no viu, els seus ulls s'han apagat* –afirmà Albert Einstein; i afegia que aquesta captació és el que constitueix el bressol de l'art, de la ciència, de l'espiritualitat veritables. D'una vida vertaderament humana –podríem dir.

Posem-ne un exemple. Jane Goodall⁴, observant els ximpanzés a les selves de Gombe, immersa en la seva tasca de recerca, viu un dia uns moments de contemplació: "*aquell dia vaig sentir que l'antic misteri em captivava, que tornava aquell silenci interior. Era allà estirada, com un fragment més de la natura*

¹ R. Panikkar. *El mundanal silencio*. Barcelona, Martínez Roca, 2000, p.128.

² citat a: Ll. Duch. *Historia y estructuras religiosas*. Barcelona, EDB, 1978. p.67.

³ Albert Schweitzer. *Souvenirs de mon enfance*. Istra, 1951. p.66.

⁴ Jane Goodall. *Gracias a la vida*. Mondadori, 2000. p.164-165.

experimentant de nou aquella màgica intensificació del so, aquella riquesa de percepció augmentada. [...] Tot era un, tot formava part del gran misteri. I jo també en formava part. Em va envair una sensació de profunda pau”.

Una experiència que la porta a reflexionar sobre les possibilitats del coneixement humà: *“Contemplem un insecte i ja estem abstraient determinades característiques i classificant: ‘una mosca’, diem. I en aquest mateix moment cognitiu, part del miracle ha desaparegut. Un cop hem etiquetat les coses que ens envolten, deixem d’observar-les amb tanta atenció.”*

Aquesta és la màgia de les paraules; interpreten, organitzen, posen ordre i orienten la percepció, donant forma al món, convertint-lo en un escenari amb sentit, un territori amb el que podem interactuar i gestionar. Ens eviten haver-nos d’aturar, perduts, a cada instant. L’ordenació parlada (lingüística) del que “hi ha” és una ordenació de cara a facilitar el nostre viure. Hem de poder disposar de decorat i de guió per sobreviure, per saber què fer i com fer-ho, com relacionar-nos, alimentar-nos o organitzar-nos; “decorat i guió” que constitueixen el “sentit”, un món –natural i social- amb sentit, i aquest sentit està construït lingüísticament i així el transmetem. Podem afirmar, amb Wittgenstein: els límits del llenguatge són els límits del meu món (*Tractatus* 5.6). L’error seria confondre aquesta visió simplificada amb la totalitat de la realitat; identificar les eines conceptuals amb la totalitat del coneixement. Jane Goodall en la seva reflexió, fa servir la imatge de dues finestres, de diferents maneres d’establir contacte amb la realitat, amb l’existència; i cadascuna d’elles fa la seva aportació pròpia i valuosa:

“Sí, vaig pensar, hi ha més d’una finestra a través de la qual els humans podem mirar el món i donar-li un sentit. Tenim la finestra feta sota el patró de la ciència occidental, amb els seus vidres polits per una successió de ments brillants. A través d’ella podem penetrar cada cop més a fons i amb major claredat en àrees que fins fa poc eren inaccessibles pel coneixement humà. [...] Però, a més, els humans podem mirar el món que ens envolta a través d’un altre tipus de finestra, com la que han fet servir els místics. Aquells mestres van contemplar les veritats no només amb la seva ment, sinó també amb el seu cor i la seva ànima. Estirada panxa enlaire contemplava com queia la nit. Que trist seria -vaig pensar- que perdéssim el sentit del misteri, la capacitat d’admirar i sentir aquest profund i corprenedor respecte; que la lògica i la raó s’imposessin a la intuïció allunyant-nos totalment de la nostra fondària, dels nostres cors, del nostre esperit.”

Així doncs, veure el món –com a éssers humans- voldria dir establir-hi una relació més i més significativa, des de totes les dimensions de la comprensió, des de totes les dimensions de l’ésser. No n’hi ha prou amb saber etiquetar-lo, no n’hi ha prou amb la mirada analítica i interpretativa. Ens cal posar a punt, també, “l’ull del cor”, la capacitat d’assaborir, d’obrir-se al desplegament de l’existència. És aquí on neix la capacitat de valorar, de donar valor, d’apreciar en el seu profund valor la presència del que “aquí” hi ha.

El món és el que veiem, però cal aprendre a mirar per veure’l –avisava Merleau-Ponty–. Des d’aquest convenciment, educar serà afavorir aquest aprenentatge: convidar a obrir els ulls a la realitat. Aprendre a mirar: un mirar que vol dir atendre, interessar-se, comprendre, compartir; mirada que alimenta el lligam profund amb la vida des de la descoberta del valor de tot el que existeix, mirada capaç de sorprendre’s. Un

aprenentatge que és una aposta per una vida oberta a totes les dimensions de l'existència; que ens convida a créixer per dins, de debó. Que no té edat, ni fi.

És aquesta perspectiva la que guia les nostres reflexions i propostes; un convidat a "obrir els ulls a la realitat" com a eix vertebrador d'una orientació pedagògica. Veiem-ne, de forma sumària, un possible desplegament, aquell que orienta les diverses propostes que anem enfilant.

"Obrir els ulls a la realitat"

Ens agrada fer servir aquesta expressió per parlar del creixement en fondària, d'un creixement qualitatiu que no es pot conformar amb quedar-se a la superfície. Perquè...

Obrir... és un verb que apunta a acollir, escoltar, atendre, descobrir...

Que implica interès, atenció, adonar-se. Que convida a deixar-se sorprendre.

Que permet fer la descoberta positiva de... "jo no sóc el centre" -tot assaborint el valor de l'altre, dels altres, de cada cosa-.

Obrir... *els ulls*. Els ulls, com una forma de referir-nos a tots els sentits, a la nostra capacitat de percepció, a tot allò que ens fa capaços... d'obrir els ulls del cor. D'obrir-nos... *a la realitat*. A la realitat exterior, a tot el que ens envolta, a aquest món del que formem part, a cada ésser. I a la realitat interior, la nostra realitat més íntima: aprendre a reconèixer allò que som, el que vol dir ser un ésser humà i créixer com a ésser humà...

Una realitat que és rica, complexa, diversa, subtil; una realitat que sempre ens diu: "hi ha més!". Perquè ens apropem a ella conscients que és inexhaurible, preparats per explorar les seves diverses cares i dimensions. Des dels coneixements conceptuals, des de l'atenció plena, des d'allò que ens mostren els llenguatges plàstics, la música, la poesia... Cada llenguatge ens ofereix noves perspectives, ens dota d'eines per rebre el saber de tots aquells que han explorat abans que nosaltres, eines per seguir indagant, i per comunicar, des de totes les nostres capacitats.

Volem tenir ben present que "conèixer" no és acumular dades ni aprendre veritats definitives. És l'aventura d'aprendre a interrogar-se, a reflexionar, a atendre, a estar, a fruit, a compartir... un itinerari en el que el sabor de "hi ha més!" no deixa de créixer, alimentant la capacitat d'interessar-nos plenament, de generar agraïment, estimació, compromís.

I tot això, com? Amb quins mitjans?

D'una forma concisa, fem de moment una ràpida enumeració d'aquells elements que caldrà tenir en compte:

1. El cultiu de:

- *L'atenció*

Consciència que s'estén, que es dirigeix cap alguna cosa.

És possible desenvolupar-la, intensificar-la

Ens ajuda a passar d'allò més superficial a nivells més profunds; d'allò més complex a allò essencial; dels nivells materials als subtils, a la dimensió espiritual.

- *La interrogació*

No ofegar la capacitat innata de fer preguntes. Fer-se una pregunta és estar obert a trobar o buscar alguna resposta. Les preguntes, el qüestionar-nos, és posar en marxa el motor que ens porta a establir contacte amb interès amb la realitat.

- *L'admiració, la sorpresa, la meravella...*

Ens sorprenem quan ens adonem de les coses.

Prendre distància i adonar-nos com són les coses.

Crear situacions en què el món, un objecte... deixi d'ésser alguna cosa òbvia, coneguda, per esdevenir alguna cosa profunda.

- *La gratuïtat*

Descobrir i constatar el goig que ens comporta el fer, l'escoltar, mirar, dir, jugar,... pel gust de poder-ho fer, perquè en som capaços.

Iniciar el poder fer sense esperar res a canvi...

2. La contemplació

Estem capacitats per a l'acció i per a la contemplació.

És una activitat que estimula la nostra capacitat de captar allò subtil, allò que és menys evident.

És ser receptiu a la realitat. És donar temps a la **realitat** per tal que es manifesti, que es mostri.

Qualsevol element, qualsevol aspecte de la realitat ens hi convida. Contemplació de la naturalesa, de l'art, gaudir amb la música... Contemplació en la vida quotidiana.

3. La pràctica, el gust pel silenci

El silenci com aquella actitud, aquella disposició, que ens permet explorar, descobrir, sentir la vida.

Res a veure amb un mandat que es remet a avorriments, repressió, càstig.

Silenci és

- aturar-se per adonar-se.
- callar per escoltar.
- atenció per estar presents.
- una forma de connectar profundament amb la realitat.

4. La comprensió i l'ús dels diferents llenguatges

L'actual model de sobrevivència, basat en el desenvolupament científic i tecnològic, ens ha portat a posar en primer terme la "finestra" conceptual amb els seus llenguatges abstractes, descriptius i analítics. Però no per això hauríem de menystenir els llenguatges propis de la "finestra" contemplativa: el llenguatge simbòlic, poètic, musical, visual... Tots aquells vehicles de l'experiència significativa, valuosa, de la realitat, vehicles del coneixement silenciosos, de l'experiència contemplativa.

Per poder donar forma a la pròpia experiència cognitiva.

Per poder rebre i interpretar la dels nostres predecessors.

- Tenir present un horitzó de progressiva "alfabetització" en la pluralitat de llenguatges, com a part intrínseca de l'aproximació a una realitat infinita, des de les diverses capacitats de coneixement.

5. El diàleg i la reflexió

A partir d'una situació, d'una experiència, d'una lectura:

- Deixar temps per reflexionar i dialogar, temps per descobrir els significats. El significat no "cau" de fora a dins. El significat germina a l'interior quan les condicions adients hi ajuden i ho fan possible.
- Reflexió i diàleg per aprendre a discernir. Construir consciència moral.

6. L' exercici de la solidaritat

Posar en pràctica; mobilitzar-nos, actuar per modificar alguna cosa: cal que l'acció participi en el procés d'aprenentatge per a que aquest pugui arrelar, germinar. Obertura experiencial envers els nostres semblants.

Aquest itinerari, on ens porta?

Ens condueix vers

- l'autonomia personal; la llibertat
- un profund respecte, interès, amor
- situar el nostre "jo" (ego), en el seu lloc; impedir que ocupi tot l' escenari.
- la creativitat (fruit dels punts anteriors: interès, llibertat...)
- a establir, més i més, una relació significativa vers la realitat, interior i exterior, una realitat inexhaurible que convida a no aturar-se; a convertir la vida en una aventura, en una recerca.

Aquest petit recull, esquemàtic, el que vol és explicitar la necessitat de tenir en compte la diversitat de capacitats en el procés de maduració. Perquè desenvolupar-se plenament, créixer interiorment, no deixa de ser el resultat d'anar cultivant i alimentant totes les nostres dimensions, totes les nostres capacitats.

I... on, com, qui, ens ensenya a "obrir els ulls", a "obrir l'ull del cor"? De quines fonts podem pouar? On trobar suggeriments inspiradors i orientacions?

Petjades

Massa sovint possem els nens i nenes en contacte amb els fruits del saber, de l'àmbit que sigui, com si haguessin caigut del cel⁵. Quants esforços, intents, recerques, interrogants, dubtes, errades, hi ha darrera de cada obra d'art, de cada proposta de les ciències (naturals i socials)? Tot això ho passem per alt, tot deixant entendre que o bé els encerts i aportacions cauen del cel, o bé hi ha unes quantes persones que són genials, persones amb uns dons especials per poder fer el que han fet... I així perdem l'ocasió de convertir en "mestratge" l'experiència i els processos de creixement i d'aprenentatge dels que ens han precedit.

Val això per qualsevol àmbit, però molt especialment en el camp "d'aprendre a ser". Pel que fa a aquest aprenentatge tenim a l'abast tota mena de reflexions, relats, poemes, contes... paraules de saviesa d'Orient i d'Occident, de Nord i de Sud, paraules

⁵ vegeu, per exemple: Juan Delval. *Creixer y pensar, la construcció del conocimiento en la escuela*. Paidós, 1991.

que creuen els segles de generació en generació. Paraules que apunten a explorar a fons les possibilitats dels éssers humans, com créixer com a ésser humà... I, on són? Què en fem? Com les aprofitem?

Passa una mica allò que conta Anthony de Mello, d'aquell explorador que... *tornà al costat dels seus que es delien per saber-ho tot respecte de l'Amazones. Però, com podia expressar amb paraules la sensació que li havia inundat el cor quan contemplà aquelles flors exòtiques i escoltà els sons nocturns de la selva; quan s'adonà del perill de les feres o bé quan conduïa el seu canot per les incertes gorges? I els digué: "aneu i descobriu-ho vosaltres mateixos". Per tal d'orientar-los, els traçà un mapa del riu. Entre tots, prengueren el mapa i el col·locaren a l'Ajuntament. I en feren còpies per a cadascú. I aquells que tenien una còpia ja es consideraven experts del riu [...].⁶*

Podríem dir que hi ha qui dóna valor al mapa penjat a l'Ajuntament, qui en fa còpies, qui inclina el cap quan hi passa per davant... i qui no. Qui pensa que és un paper sense més valor. I potser discuteixen entre ells. Però... aquells gargots eren pistes, pistes ben reals per a una possibilitat ben real!

"Descobriu-ho vosaltres mateixos!" –deia aquell explorador. I amb el convenciment que es tracta de "mapes", d'orientacions a partir de les que val la pena reflexionar, debatre, assajar, assaborir... incorporem en les nostres propostes tot aquest "llegat de saviesa", aquell que trobem en els textos sagrats de les diverses tradicions, el que ens transmeten les paraules dels mestres convidant-nos a la indagació. I quin és el territori a explorar? La vida! Què és la vida, ser persones, créixer, estimar de debó, interessar-se del tot per la realitat... Què és "obrir els ulls" i com podem posar-nos-hi.

Unes petjades il·lustren la capçalera de *www.otsiera.com*. Petjades que ens recorden a tants homes i dones que han obert camins abans que nosaltres, i a la possibilitat d'aprendre a partir de la seva experiència. Petjades que -com aquell mapa que va deixar l'explorador-, volen ser una invitació a la recerca i a la descoberta; un desig que impregna tots i cadascun dels apartats d'aquest lloc web i no només l'apartat "Petjades" o "El bagul de saviesa" (que també). Som conscients, alhora, que ens cal fer un esforç per a familiaritzar-nos amb uns llenguatges simbòlics que ens poden resultar estranys o aliens; per aprendre a interpretar paraules vertides en codis simbòlics, per tal de no confondre el dit amb la lluna que aquest ens assenyala (fent servir una imatge budista).

Amb tot això, hi guanyem per partida doble. D'una banda, podem aprofitar segles d'experiència de tantes persones i fonts culturals tan diverses. D'una altra, apostant a fons per a fer-nos nostre tot aquest patrimoni de saviesa, reconeixent-lo com a patrimoni compartit d'un únic riu que pertany a tots, que no és propietat exclusiva d'aquests o d'aquells, ens ajudem a construir una societat plural, en un procés de creixement en el que la diversitat i la interculturalitat ens enriqueix a tots. Els dogmes aixequen murs. La saviesa, els esquerda. I la saviesa compartida ens uneix en l'aventura humana de la vida. I aquest vol ser el nostre gra de sorra!

L'equip de treball de *www.otsiera.com*

⁶ A. de Mello. *El cant de l'ocell*. Barcelona, Claret, 1985. p.46